

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Bakalářská práce

Olomouc 2015

Dana Andělová

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracovala samostatně a použila prameny uvedené v seznamu.

Souhlasím, aby práce byla uložena na Palackého univerzitě v Olomouci a zpřístupněna.

V Olomouci 10.12.2015

.....

podpis

**Romské děti a jejich rodiče v pohledu volnočasových
aktivit RKC Žižalka Přerov**

Obsah:

1	Úvod.....	6
2	Motivace k práci.....	7
3	Specifika romského etnika	7
3.1	Historie Romů	8
3.2	Dělení Romů.....	10
4	Romská rodina	10
4.1	Problémy a sociálně patologické jevy v romských rodinách	12
4.2	Výchova romského dítěte	12
4.3	Hodnoty současných romských rodin	14
5	Vzdělání a volný čas romských dětí	15
5.1	Vztah Romů ke vzdělání	15
5.2	Romské dítě ve škole.....	16
5.2.1	Příčiny neúspěchu romských žáků.....	17
5.3	Volno časové aktivity jako prevence sociálně patologických jevů u romských dětí 19	
5.4	Nízkoprahová centra pro romské děti a mládež	21
6	RKC Žižalka Přerov	24
6.1	Cíle a poslání RKC Žižalka.....	24
6.2	Popis zařízení	25
6.3	Volno časové aktivity jako prevence sociálně patologických jevů v centru	25
7	Výzkum u rodičů navštěvujících RKC Žižalka Přerov	27
7.1	Cíl výzkumu a výzkumné otázky	27
7.2	Metoda pozorování.....	27
7.3	Metoda rozhovoru	28
7.3.1	Respondenti rozhovorů	28

7.4	Interpretace a analýza pozorování.....	29
7.5	Interpretace a analýza rozhovorů.....	30
8	Vyhodnocení výzkumných otázek a diskuze výsledků.....	35
	Závěr	38

1 Úvod

Obraz Romů ve většinové populaci je poměrně jasný. Lidé je vnímají ve společnosti víceméně negativně, jako ty, kteří pobírají sociální dávky, nepracují a využívají celý systém. Romské děti pak bývají vnímány jako ty zlobivé, které ruší ve výuce, nedávají pozor, jsou nesoustředěné a spolupráce školy s rodiči dítěte je téměř nemožná. Nikdo už se pak příliš nezamýšlí nad tím, co za tím vším stojí.

Romové jsou v naší zemi menšinovou etnickou skupinou se svými typickými znaky, povahou, zvyklostmi i jazykem. Rodina je mezi Romy silnou a stabilní jednotkou, přesto je mnohdy zařazení dětí do běžných škol náročnější a práce s nimi bývá složitá. Problémovou otázkou někdy bývá volný čas romských dětí. Při procházení romských osad či míst, kde Romové bydlí si lze často všimnout velkého počtu dětí, které se jen tak „poflakují“ venku a bezcílně tráví volné chvíle. Nikdo je nehlídá ani jim nezajišťuje smysluplnost trávení volného času. To se však ukazuje jako poměrně rizikové z hlediska vzniku sociálně patologického chování u mladých Romů, které může mladého Roma přivést až na cestu zločinu a vyloučení ze společnosti.

Z výše uvedených důvodů tak existují různá centra zaměřující se na smysluplné trávení volného času (romských) dětí se záměrem podpořit socializaci těchto dětí a zařadit je plně do většinové společnosti. Předkládaná práce se zaměří na jedno takové centrum (RKC Žížalka), které svou činnost zaměřuje výhradně na romské děti, ale i na jejich rodiče. Cílem práce je zjistit informace o tom, jak často navštěvují děti RKC Žížalka a zda je navštěvují rádi, dále získat informace, zda jejich rodiče, především matky, se rovněž zapojují do aktivit RKC Žížalka a zda jsou dle jejich názoru aktivity RKC Žížalka dětem ku prospěchu.

Pro naplnění cíle práce bude text rozdělen na část teoretickou a část praktickou. V části teoretické bude nejprve představeno romské etnikum s jeho historií a specifiky. Následovat bude vymezení romské rodiny včetně výchovy dětí v romských rodinách a problémy s tím související a značná část textu se bude věnovat problematice vzdělávání romských dětí. Zmíněna bude rovněž problematika volného času a jeho trávení z pohledu důležitosti pro správný vývoj dítěte. V navazující praktické části pak bude proveden rozhovor s rodiči RKC Žížalka a výsledky interpretovány a diskutovány.

2 Motivace k práci

Na praxi v RKC Žížalka jsem se seznámila s problematikou práce s rómskými dětmi. Zároveň mě zajímal postoj rodičů, především matek k navštěvování RKC Žížalka jejich dětmi a co je k tomu vedlo. Domnívám se, že tyto otázky jsou v lokalitě Přerova velmi aktuální a proto jsem si je zvolila jako téma své bakalářské práce

3 Specifika romského etnika

V rámci této kapitoly budou prezentována specifika Romů. Romové jsou etnickou skupinou, která v České republice tvoří nejvýznamnější menšinu. Dle odhadů různých odborníků se množství romských obyvatel u nás pohybuje mezi 160 000 a 300 000 osob (což představuje 1,6 až 3 % všech obyvatel), což zřejmě není reálné množství. Dle oficiálních průzkumů se Romové většinou prohlašují za neromské občany. Informace ze sčítání lidu sice napovídají, že romské obyvatelstvo je poměrně rozptýlené, ale největší koncentrace Romů je v Ústeckém, Moravskoslezském a Středočeském kraji.¹

Romové podobně jako většina evropských národů patří k plemeni europoidnímu, ale mají některé antropologické rysy. Ačkoliv se mezi nimi nachází různé antropologické typy, převládají typy mediteranoidní a indoafgánské. Typická je jejich barva pleti, ale i mnoho morfologických detailů (tvar hlavy, ruky, fyzické proporce) i fyziologických (krevní skupiny). Většina Romů se hlásí k římským katolíkům. Jejich víra však představuje symbiózu mezi vírou a jejich vlastními pověrami přinesenými z Indie. Náboženství a víra představují styl života.²

Romové později vstávají a hůře se orientují podle hodin. Mají rádi humor, ovšem ironii nechápou. Nebývají zvyklí děkovat ani prosit. Mají odlišný postoj k pravdě, než většinová česká populace (důležitější než přesné informace je celkový

¹ ROMA EDUCATION FUND. Rozvoj vzdělávání Romů v České republice Hodnocení situace v České republice a strategické směrnice Romského vzdělávacího fondu. Hungary: Roma Education Fund. 2007, s. 11-12.

² IVANOVÁ, K.; ŠPIRUDOVÁ, L.; KUTNOHORSKÁ, J. Multikulturní ošetřovatelství I. Praha: Grada Publishing a.s., 2005, s. 179-182.

dojem a situace). Žijí současností, tím je teď a tady, nepřemýšlejí do budoucnosti. Specifickým rysem Romů je jejich komunikace. Pro Romy je typické, že mají vyvinutý smysl pro poznání člověka. Při komunikaci se zaměřují na mimoslovní informace o člověku. Umí „vyčíst“ podtext každé věty. Jejich komunikace je typická značným podílem emocí, neschopností jakéhosi nadhledu, racionálního rozboru a systémového přístupu.³

3.1 Historie Romů

Na původ Romů podávali evropští vědci po dlouhou dobu různé odpovědi. Z doby 14. a dalších století se lze setkat s názory ohledně jejich egyptského původu (souvislost s pojmenováním Romů podle Egypta). Ovšem etymologie slova Rom jasně odkazuje na skupinu obyvatel indického subkontinentu, z něhož Romové s největší pravděpodobností pochází (pravděpodobně jej opustili v 8.–9. století n. l.). Co se týče klasické evropské historiografie, existuje pro nejstarší dějiny Romů jen málo písemných pramenů. Záznamy o romské populaci lze později zaznamenat v Byzantské říši ve středověku.⁴

Ivanová⁵ se rovněž přiklání indickému původu Romů. Uvádí, že mezi první státy, které Romové osídlili, patřil Egypt a Arábie. Na území střední Evropy se dostali ve 13. století, na území našich zemí až ve století čtrnáctém. V Evropě se hodně Romů usadilo v Maďarsku, Polsku, Itálii, Německu nebo Rumunsku. Tradičně po mnoho let provozovali svá kočovná řemesla (kovářství, korytářství, košíkářství, výrobu cihel, řeznictví, zvěrolékaři, hudebníci aj.).

V době Československa těsně před 2. světovou válkou na našem území žilo několik skupin Romů. Nejpočetnější v Čechách a na Moravě byli tzv. čeští a moravští Romové. Čeští Romové žili vesměs kočovným způsobem života, moravští žili spíše usedle. Menší skupinku tvořili němečtí Romové-Sintůvé (žili vesměs v německy

³ IVANOVÁ, K.; ŠPIRUDOVÁ, L.; KUTNOHORSKÁ, J. Multikulturní ošetřovatelství I. Praha: Grada Publishing a.s., 2005, s. 179-182.

⁴ KALOVÁ, J., ZÁVODSKÁ, M. a kol. Druhá směna Jak využívat dějiny Romů ve výuce na 2. stupni ZŠ. Praha: ROMEA, o. s., 2012, s. 13-27.

⁵ IVANOVÁ, K.; ŠPIRUDOVÁ, L.; KUTNOHORSKÁ, J. Multikulturní ošetřovatelství I. Praha: Grada Publishing a.s., 2005, s. 178.

hovořících oblastech pohraničí), nejmenší skupinkou pak kočovní olaští Romové. V roce 1942 byl realizován soupis všech „Cikánů, cikánských míšenců a osob žijících po cikánském způsobu“, kam bylo zapsáno 6 500 osob definovaných jako Romové či romští míšenci.⁶ V roce 1947 byl na popud Ministerstvo vnitra iniciován další soupis Romů, kde byli zapsáni jen ti, kteří nebyli trvale usazeni a se stálou prací. U nás tak bylo zapsáno 17 000 Romů, na Slovensku pak více než 84 000.⁷

Po roce 1945 přišli do Čech Romové ze Slovenska, nejprve do pohraničí, odkud odešlo německé obyvatelstvo. Přicházeli za prací, nejprve jen muži, pak celé rodiny. Poté přicházeli v souvislosti s prací v dolech na Ostravsku. Zaměstnanost Romů byla v té době dost vysoká, 80. léta pro ně byla obdobím „materiálního blahobytu“. Změnou režimu došlo ke změnám v ekonomické a pak i sociální sféře. Romové byli první, kteří přicházeli v takových podmínkách o zaměstnání. Tato nepříznivá situace trvá do dnes.⁸

Co se týče historie Romů z pohledu vzdělání, to nepatřilo v romském životě nikdy k hlavním a prvořadým záležitostem. Starší generace měly obavy, že by jim jejich potomky mohla škola odcizit. Romští školáci sedávali obvykle v tzv. cikánských lavicích, tedy odděleně od zbylých spolužáků na nátlak neromských rodičů i díky tomu, že romské děti bývaly zavšivené či měly svrab. V prvorepublikovém období byla i přes diskriminační opatření, zjevná pozvolná integrace Romů do společnosti a její výsledky byly evidentní zejména ve vzdělávání, kdy někteří Romové dosáhli i na střední či vysokoškolské vzdělání. V roce 1926 vznikla první škola pro romské děti v Užhorodě. Ve 30. letech pak vznikla i hudební škola pro Romy v Košicích. Po skončení 2. světové války byla opět typická totální negramotnost, tedy i nevzdělanost Romů. Pomalé zavádění povinné školní docházky pro romské děti započalo pak v 60. letech.⁹

⁶ KALOVÁ, J., ZÁVODSKÁ, M. a kol. Druhá směna Jak využívat dějiny Romů ve výuce na 2. stupni ZŠ. Praha: ROMEA, o. s., 2012, s. 13-27.

⁷ DAVIDOVÁ, E. Romano drom. Cesty Romů. 1945-1990. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci, 1995, s. 10.

⁸ PAPE, I. Jak pracovat s romskými žáky. Příručka pro učitele a asistenty pedagogů. Slovo 21, 2007.

⁹ URBAN, D.; KAJANOVÁ, A. Vzdělání jako klíčová oblast integrace Romů v České republice. In Antropowebzin, 2009, č. 1, s. 41-46.

3.2 Dělení Romů

Romové sami se rozlišují různě. Kratochvíl¹⁰ rozděluje Romy podle jejich původu, kdy podle něj v České republice žije 5 skupin Romů, kteří používají přívlastky jako čeští a moravští, slovenští, maďarští a olašští, které naznačují svéráznost uvedených subetnických skupin, sebeidentifikaci jejich členů, eventuálně odlišnou historickou zkušenost, jiný dialekt romského jazyka apod.

Kelnarová a Matějková¹¹ uvádí, že Romové se dělí podle tří hledisek – vnitřního, vnějšího a odborného (etnicko-jazykového). Z vnitřního hlediska se Romové dělí např. podle své profese, kterou vykonávají, a která určuje jejich společenský status (nejvyšší postavení mají hudebníci). Dále se také dělí na Romy venkovské a městské. Lze se setkat i s rozdělením na Romy čisté (žuze Roma) a špinavé (degeše Roma), kdy špinaví jedí koňské maso, zbytky jídel či poručili skupinou endogamii. Romové se dělí i podle majetku (k nejbohatším patří olašští Romové). Z vnějšího pohledu se dělí Romové na slušné a neslušné nebo třeba podle barvy. Z odborného pohledu se dělí Romové na balkánsko-karpatsko-balstskou skupinu, grubertsko-amharskou, čerharskou a kalderašsko—lovárskou skupinu.

4 Romská rodina

Romská rodina se od té klasické mnohdy v různých ohledech liší a je specifická. Pro romské rodiny je např. typickým rysem generační soužití, kdy romské děti vyrůstají v domácnosti s větším množstvím příbuzných. Rozhodování v rodině bývá záležitostí celé rodiny, ne jednotlivce. Na základě toho bývají romské děti ve srovnání s dětmi s majoritní společnosti méně samostatné, není u nich podporován individualismus nebo schopnost rozhodovat se sám za sebe. Romské děti bývají rovněž velmi silně citově závislé na rodičích, hlavně na matce. Je však třeba i zdě říci, že mezi romskými

¹⁰ KRATOCHVÍL, Z. Interkulturní vzdělávání. Příručka nejen pro středoškolské pedagogy. Praha, Člověk v tísni. 2002, s. 192.

¹¹ KELNAROVÁ, J.; MATĚJKOVÁ, E. Psychologie a komunikace pro zdravotnické asistenty. Praha: Grada Publishing, a.s., 2014, s. 80-81.

rodinami existují rozdíly plynoucí z asimilace a úrovně asimilace konkrétní rodiny. Rovněž způsob výchovy dětí může být v každé rodině jiný.¹²

Ivanová a kol.¹³ pak doplňuje, že pro romskou rodinu je typické i to, že děti představují největší bohatství romské rodiny. Malé děti jsou obsluhovány, svět dětí není izolován a generace v romských rodinách proti sobě nepůsobí v opozici. Dítě se tak učí navazovat sociální kontakty. Když je dítě menší, dohlíží na něj matka s prarodiči, později v pubertě přebírá výchovu otec, který bývá přísnější. Ve výchově hraje roli pohlaví dítěte. Děvčata jsou obvykle nucena si vzít za muže, kterého jí vyberou rodiče a sňatek uzavírají zpravidla hodně mladé. Těhotná žena je v romské rodině „požehnaná“ a přináší štěstí. Musí dbát na některá pravidla ochrany plodu (nesmí se dívat na zesnulé, či postižené aj.), pracuje ale až do porodu. Dříve býval typický porod doma, dnes již v nemocnici.

Jedním z nejzajímavějších aspektů romské rodiny je jejich úcta k rodičům a ke starým lidem. Podobně jako pro Indy nepředstavuje pro Romy věk něco, co by ukrývali. Vyšší věk prezentuje současně vyšší postavení v rodinné hierarchii a v romské společnosti vůbec. Romští senioři se skoro vůbec nevyskytují v domovech pro seniory. Postarat se o své staré rodiče je pro Romy úplně přirozené. Romští rodiče mimo to nemají problémy takovou pomoc přijmout a nemají obavy z toho, že by byli svým dětem na obtíž. Také platí, že obecně rodina hraje u Romů důležitou roli, což se může projevit třeba ve chvíli, kdy se má Rom dostavit na nějakou důležitou schůzku, kam nepřejde, protože ho zrovna potřebovat někdo z rodiny. Bez své rodiny bývají Romové mnohdy nesamostatní, mohou mít strach, komplexy, být agresivnější a nemusí chtít spolupracovat (např. v nemocnici).¹⁴

¹² ZORMANOVÁ, L. Romské děti ze sociálně vyloučených lokalit předškolního věku a jejich příprava na školu. [online]. 2015. [cit. 23-11-2015]

¹³ IVANOVÁ, K.; ŠPIRUDOVÁ, L.; KUTNOHORSKÁ, J. Multikulturní ošetřovatelství I. Praha: Grada Publishing a.s., 2005, s. 181-182.

¹⁴ IVANOVÁ, K.; ŠPIRUDOVÁ, L.; KUTNOHORSKÁ, J. Multikulturní ošetřovatelství I. Praha: Grada Publishing a.s., 2005, s. 182-183.

4.1 Problémy a sociálně patologické jevy v romských rodinách

Romské rodiny, respektive romské etnikum se potýká s různými problémy:¹⁵

- **Chudoba a nerovnoprávnost** – Romové obvykle vydělávají až o 50 % méně než běžná populace. V České republice je však situace Romů lepší, než v jiných částech východní či střední Evropy, za což může zřejmě systém sociálních dávek.
- **Diskriminace** – je sice nezákonná, ovšem pořád ještě přetrvává.
- **Nezaměstnanost** – nezaměstnanost Romů je 90 až 100% (pro srovnání nezaměstnanost v ČR v rámci celé populace se pohybuje kolem 6-8 %).
- **Přetrvávající sociální vyloučení** – ghettoizace (či územní segregaci), někdy se projevuje i tím, že úředníci místní samosprávy nařizují nedobrovolné stěhování celých romských komunit – jde o vážný problém, protože má nepříznivý dopad na všechny oblasti života Romů.
- **Problematika bydlení** – chudé romské rodiny se „přirozeně“ stěhují do oblastí s dostupnějším bydlením. Praxí je i vystěhovávání romských rodin z atraktivních bytů přidělování náhradního bydlení v lokalitách s větším soustředěním romských obyvatel. Romům, kteří neplatí nájem či jsou pokládáni za „nepřízřivobivé“ či za „narušitele pořádku“, je nařízeno (obvykle místními úřady) se přestěhovat do ubytoven nebo do „holobytů“.

4.2 Výchova romského dítěte

Zormanová¹⁶ popisuje výchovu romských dětí v rodinách jako nekvalitní ve vztahu k přípravě na školní docházku. Dětem se v rodinách nečte, nerozvíjí se jemná motorika, ani výtvarné nadání dětí. Děti si jen málo malují v omalovánkách, s pastelkami a jinými výtvarnými pomůckami, ale ani s tužkou. Často chybí i didaktické hračky, jako např.

¹⁵ ROMA EDUCATION FUND. Rozvoj vzdělávání Romů v České republice Hodnocení situace v České republice a strategické směrnice Romského vzdělávacího fondu. Hungary: Roma Education Fund. 2007, s. 12-13.

¹⁶ ZORMANOVÁ, L. Romské děti ze sociálně vyloučených lokalit předškolního věku a jejich příprava na školu. [online]. 2015. [cit. 23-11-2015]

stavebnice, puzzle. Výchova v mnoha romských rodinách je spíše benevolentní, což činí problém při nástupu do běžné majoritní školy. Romská rodina se obvykle nezabývá ani vývojovými problémy dítěte, např. vůbec neřeší logopedické vady apod. Značná část romských dětí nemá ani osvojeny hygienické návyky, neboť v rodinách se učení základním hygienickým návykům nevěnuje dost péče.

Pro mnohé romské děti je typická „absence dětského světa“, děti žijí záležitostmi dospělých. Dost romských dětí má přímo v rodině rovněž mnohem dříve přístup k alkoholu, cigaretám, sedí u televize s programy pro dospělé, bývají podněcovány k trestným činům, přestupkům. U romských dětí směřuje výchova k vyjadřování vlastního názoru a vstupování do diskuze, což v běžné škole bývá problémem. Rodina dostatečně nezabezpečuje ani materiální potřeby dětí. V romských rodinách je tak častým a velmi vážným problémem neuspokojující a nehygienické bytové podmínky a životospráva. Romské děti žijící v sociálně vyloučených lokalitách mnohdy nemají pravidelnou stravu, ani pravidelný denní režim a spánek, což zasahuje negativně jejich psychickou kondici a zdravotní stav. Dětem v přeplněných bytech chybí vhodné podmínky pro školní přípravu a mnohdy ani nemají potřebné školní pomůcky.¹⁷

Rodina, respektive rodič by měl stát na prvním místě v určování a ovládání volného času (romského) dítěte. Praxe však ukazuje, že mezi rodiči (zejména pak těmi romskými) je mnoho těch, kteří jisté věci týkající se výchovy dětí vůbec neovládají. Rodina by měla být prvním stupněm pro předávání vzorů a výběru zájmů, a to i sportovních. Mnoho rodičů si neuvědomuje, že s dítětem musí strávit nějaký čas, neboť to dítě pro svůj rozvoj potřebuje. Rodiče často svým potomkům nabízí mnoho věcí, ovšem nedbají na volný čas dětí, na to, co děti ve svém volném čase dělají a s kým. Někteří rodiče kvůli finančním, časovým aj. problémům dětem v oblasti volného času nemohou příliš mnoho nabídnout, jiní to zase nepovažují za podstatné, což bývá případem právě romských rodičů.¹⁸

Vodáková¹⁹ také upozorňuje, že aktivní trávení volného času mládeže je závislé zejména na iniciativě, informovanosti a možnostech rodičů, včetně toho, jak je rodina

¹⁷ ZORMANOVÁ, L. Romské děti ze sociálně vyloučených lokalit předškolního věku a jejich příprava na školu. [online]. 2015. [cit. 23-11-2015]

¹⁸ MŠMT ČR. Volný čas a prevence u dětí a mládeže. Praha: MŠMT, 2002, s. 9.

¹⁹ VODÁKOVÁ, J. Volný čas dětí? Buď příliš kroužků nebo pasivita. [online]. 2011. [cit. 23-11-2015]

situována. Čím lépe je rodina situovaná, tím delší dobu volného času tráví děti s rodiči, sourozenci a prarodiči a také pak mají rodiče celkově lepší přehled o aktivitách svých dětí ve volném čase, více je povzbuzují a motivují. Děti z ne tak dobře situovaných rodin, tedy obvykle jsou to případy právě romských rodin, tráví o samotě mnohdy až dvakrát více času než děti z rodin průměrně nebo lépe situovaných, což ohrožuje jejich mravní vývoj a socializaci.

4.3 Hodnoty současných romských rodin

Vališová a Kasíková²⁰ zmiňují některá životní pravidla a hodnoty, kterými se řídí členové romské komunity:

- Smysl svého já mají Romové uvnitř vlastní široké rodiny.
- Akademický úspěch nepředstavuje pro Romy žádnou hodnotu. Nízká úroveň vzdělání pak však zapříčiňuje velkou nezaměstnanost.
- Každý má vlastní úlohu v komplikovaném příbuzenském systému, který má vlastní pravidla (úloha ženy, nejstaršího syna). Tato pravidla jsou pokládána za zákon.
- Škola a úřady prezentují „bílé“ instituce. Jsou podezřelé a úplně nechápou, k čemu slouží, neboť je v praxi dokázáno, že Roma si stejně najde práci jen výjimečně.
- Staří jsou uznáváni pro svou moudrost a zkušenost.
- Podobně jako jsou neromové informováni o tom, co se děje ve světě a v zemi, Romové jsou informováni o všem, co se týče jejich příbuzných. Rodina pro ně představuje to, co je pro neromy svět.
- Romské dítě je vždy milováno, ať je jakékoliv. Návštěva dospělých nemůže být návštěvou jenom dospělých.
- Romský způsob přemýšlení je ovlivněn historickým nesnadným soužitím Romů a neromů. Nevědomost, nedůvěra a předpojatost jsou vzájemné. Romové ale potkávají neromy častěji a nachází se v postavení slabšího.

²⁰ VALIŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H. a kol. Pedagogika pro učitele. 1. vyd. Praha: Grada, 2007, s. 295.

5 Vzdělání a volný čas romských dětí

Vzdělání je v České republice v souladu s Ústavou České republiky, Listinou základních práv a svobod a Úmluvou o právech dítěte považováno za jedno ze základních lidských práv, které musí být přístupné a poskytnuté všem lidem bez rozdílu, tedy včetně Romů. Vzdělávací systém by měl člověka připravit na život ve společnosti, naučit ho akceptovat a ztotožňovat se se sociální rolí a připravit ho na uplatnění se v transformujících se podmínkách zaměstnanosti. Vzdělávání romských dětí se tak musí uskutečňovat za stejných podmínek, jako vzdělávání neromských dětí a romské děti musí mít stejné právo na vzdělání jako všechny ostatní děti.

5.1 Vztah Romů ke vzdělání

Jak vyzkoumal Urban²¹, Romové vzdělání nepřikládají značnou hodnotu. Je to proto, že jejich uplatnění na trhu práce tomuto dosaženému vzdělání neodpovídá. Jde o generačně děděný postoj, který více či méně vychází ze zkušeností. Podstatným činitelem ve vzdělávání romských dětí představuje rodina, která děti nedostatečně motivuje ke zvyšování kvalifikace. Zde však sehrává roli i finanční situace, kdy je pro romskou rodinu drahé hradit dojíždění dítěte do školy, školní pomůcky a další výdaje související se studiem, ale také se zde uplatňuje skutečnost, že dítě nevzdělává (eventuálně nepobírá podporu v nezaměstnanosti), a tím nepřispívá do rodinného rozpočtu. Rodina obvykle také hůře snáší odloučení dítěte v případě, že studuje mimo domov (internát, atd.).

Dalším nezanedbatelným činitelem ve vztahu ke vzdělávání je brzké zakládání rodiny (obvykle ihned po dokončení povinné školní docházky). Mladé romské ženy se sice obvykle domnívají, že po mateřské dovolené si své vzdělání doplní, což pak ale vzhledem k jejich dalším opakovanému mateřství nebývá většinou reálné. Romské ženy s odrostlými dětmi se většinou vyjadřují ve smyslu, že je nevzdělanost mrzí, ovšem na další vzdělávání si pak už přijdou staré. U mužů pak sehrává roli při vztahu ke

²¹ URBAN, D.; KAJANOVÁ, A. Vzdělání jako klíčová oblast integrace Romů v České republice. In Antropowebzin, 2009, č. 1, s. 41-46.

vzdělání fakt, že jsou díky brzkému rodičovství zase nuceni finančně zabezpečit svou rodinu.²²

5.2 Romské dítě ve škole

Ačkoliv má v České republice právo na vzdělání každé dítě, pravdou je, že vzdělávání romských dětí je kapitolou samou o sobě a vzdělávání romských dětí je řešeno speciálně na národní úrovni, kde představuje důležitou součást různých legislativních a jiných dokumentů. V Národní zprávě o rodině²³ se například uvádí, že „...Romové a jejich rodiny patří v ČR mezi skupiny obyvatel nejvíce ohrožené diskriminací a sociálním vyloučením. Přispívá k tomu vzdělanostní struktura romské populace, ve které převažuje základní vzdělání, dlouhodobá nezaměstnanost a z ní plynoucí závislost na dávkách sociálního zabezpečení, a problémy s bydlením.“

Typické pro romské děti před přijetím nového školského zákona bylo, že značné množství romských dětí bylo vzděláváno ve zvláštních školách. Do zvláštních škol byly romské děti zařazovány jak na základě výsledků vyšetření v pedagogicko-psychologických poradnách, tak i v průběhu školní docházky do základní školy, mnohdy hodně brzy po započetí povinné školní docházky a zjištění problémů v komunikaci mezi žákem a školou.²⁴ Pro příklad lze uvést, že v roce 2004 navštěvovalo zvláštní školu kolem 75 % romských dětí (v té době jich žilo České republice okolo 250 tisíc až 300 tisíc Romů). Pro romské dítě bylo v předešlých letech až 4x pravděpodobnější, že se dostane do zvláštní školy, než pro neromské dítě. Po přijetí nového školského zákona z roku 2005 měly zvláštní školy fungovat jen těžce postiženým dětem, ostatní by měly být integrovány do základních škol. V roce 2005 došlo rovněž ke změně statusu romských asistentů/asistentek na pedagogické pracovníky a mimo přejmenování na asistenty/asistentky pedagoga došlo k rozšíření

²² URBAN, D.; KAJANOVÁ, A. Vzdělání jako klíčová oblast integrace Romů v České republice. In Antropowebzin, 2009, č. 1, s. 41-46.

²³ MPSV. Národní zpráva o rodině. Praha: MPSV, 2004, s. 202

²⁴ KRATOCHVÍL, Z. Interkulturní vzdělávání. Příručka nejen pro středoškolské pedagogy. Praha, Člověk v tísni. 2002, s. 203.

jejich náplně práce na „asistenci“ při výuce žáků/žákyň se speciálními vzdělávacími potřebami. V rámci RVP je ponechán značný prostor pro realizaci cílů IKV.²⁵

5.2.1 Příčiny neúspěchu romských žáků

System školství v České republice se potýká s některými překážkami, které vylučují Romy z plné a trvalé účasti:²⁶

1. **Segregace** – romské děti ze vzdálenějších kolonií se vzdělávají ve školách s horší úrovní kvality poskytovaného vzdělání a nemají šanci se účastnit dalšího vzdělávání. Formální zrušení zvláštních škol nezměnilo nic na tom, že Romové získávají vzdělání v oddělených vzdělávacích zařízeních, s nižší kvalitou osnov, kde vyučují učitelé, kteří mají snížené požadavky vůči žákům.
2. **Nedostačující uznání romského jazyka, kultury a specifických potřeb** – ve školství v podstatě neexistují romští učitelé. Při vzdělávání ředitelů škol a vedoucích školních pracovníků se nevěnuje žádná pozornost problémům začlenění, pestrosti kultur a rovných příležitostí. V České republice se dosud nevyučuje romský jazyk, a to ani jako volitelný předmět. Školy i větší část neziskových organizací význam romštiny vesměs ignorují.
3. **Nedostatky realizace** – různé akční plány či vládní strategie aj. nejsou dostatečně propojené s hlavními strategiemi, a jejich uskutečňování tak není dost efektivní. Financování grantovými a „rozvojovými programy“ není dostatečně účinné a k tomu, aby bylo možno adekvátně posoudit jejich vliv na romské žáky, brání necitlivý mechanismus sběru dat.
4. **Předškolní výchova** – problémem je i omezená dostupnost předškolního vzdělávání romských dětí. Předškolní výchovu romští rodiče vnímají jako drahou, chybí jim informace o případných finančních zvýhodněních. Práce s romskými rodiči není aktuálně systematicky orientována na předškolní výchovu jejich dětí.

²⁵ VALIŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H. a kol. Pedagogika pro učitele. 1. vyd. Praha: Grada, 2007, s. 295-296.

²⁶ ROMA EDUCATION FUND. Rozvoj vzdělávání Romů v České republice Hodnocení situace v České republice a strategické směrnice Romského vzdělávacího fondu. Hungary: Roma Education Fund. 2007, s. 8, s. 32-33.

Na základě dalších výzkumů²⁷ bylo zjištěno, že romské rodiny nejsou schopné mnohdy zabezpečit přípravu dětí na školu. Důvodem je zejména jazyková kompetence těchto romských rodin, neboť většina z nich hovoří etnolektem češtiny (některé i romsky). Čeština romských rodin nebývá gramaticky a sémanticky správná. V romských rodinách obecně není příprava na nástup do školy vůbec realizována, včetně neexistence psychosociální přípravy na nástup do školy.

K dalším problémům, které mohou představovat problémy úspěchu romských dětí ve škole je:²⁸

- málo času a prostoru na domácí přípravu,
- nechť rodičů zabezpečit základní školní pomůcky,
- hlavní povinností romských dětí je práce doma (péče o sourozence) než ve škole,
- romské děti nejsou zvyklé na pevný denní režim, striktní řád a činnosti vyžadující déletrvající soustředění,
- romské děti se mnohdy neumí samostatně rozhodovat a zodpovídat sám za sebe,
- romské děti nemají rozvinutou jemnou motoriku, neumí kreslit ani psát,
- neznají pojmy, které nepotřebují v reálném životě a které děti získávají z knih a encyklopedií.

Dalším problémem úspěchu romských dětí je fakt, že hodně romských dětí v současnosti vyrůstá v dětských domovech a výchovných ústavech. V některých zařízeních tohoto typu reprezentují až 60% i více procent klientů. Při mnohých dětských domovech se nachází školy, v jistých případech se jedná o školy zvláštní. Dále se v soustavě školských zařízení rovněž nachází zvláštní školy internátní, jejichž svěřenci bývají z velké většiny ve výkonu ústavní či ochranné výchovy, i v tomto typu škol lze

²⁷ Bittnerová, 2009, In ZORMANOVÁ, L. Romské děti ze sociálně vyloučených lokalit předškolního věku a jejich příprava na školu. [online]. 2015. [cit. 23-11-2015]

²⁸ KRATOCHVÍL, Z. Interkulturní vzdělávání. Příručka nejen pro středoškolské pedagogy. Praha, Člověk v tísni. 2002, s. 200.

nalézt mnoho romských dětí. Samotnou existenci zvláštní školy internátní je možné vymezit jako odstrašující příklad.²⁹

Komplikací je rovněž zejména dřívější vzdělávání romských dětí vesměs jen ve zvláštních školách. Absolventi zvláštních škol totiž mají hodně omezené šance na získání dalšího vzdělání, podobně jako na získání práce. Až do začátku roku 2000 se mohli hlásit k dalšímu studiu jen na pár vybraných učebních oborů. Od roku 2000 začala platit novela školského zákona, která umožnila i absolventům zvláštních škol se hlásit na jakoukoliv střední školu. Ovšem každý absolvent 9. ročníku zvláštní školy měl ale díky méně náročným učebním osnovám tohoto typu školy nevyhovující znalosti (asi na úrovni 7. ročníku základní školy), a nemohl tak zdárně absolvovat přijímací zkoušky na vyšší typ školy bez speciální přípravy, kterou romská rodina nezajistí. Další smutnou realitou je, že mnozí romští rodiče se zařazení svého dítěte do zvláštní školy nebrání, občas to i vyžadují, např. pokud mají v takové škole více dětí, které chtějí být pohromadě. Pro děti je pak zase atraktivnější, když tvoří ve škole většinu, a cítí se tak lépe než v převaze českých dětí.³⁰

5.3 Volno časové aktivity jako prevence sociálně patologických jevů u romských dětí

Na začátku této kapitoly není od věci si objasnit pojem volný čas a jeho význam. V oblasti definice volného času je však možné najít různá vymezení. Například Hofbauer³¹ jej vymezuje jako „...čas, kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život.“ Z obecného pohledu volný čas představuje dobu, která zůstala po splnění pracovních/školních i nepracovních aktivit (tzv. zbytková reziduální teorie volného času). Přesnější a detailnější je vymezení jakožto činnosti, do níž jedinec vstupuje s očekáváními, účastní se jí na podkladě vlastního svobodného rozhodnutí, a která mu přináší příjemné zážitky a uspokojení. Ministerstvo školství, mládeže a

²⁹ KRATOCHVÍL, Z. Interkulturní vzdělávání. Příručka nejen pro středoškolské pedagogy. Praha, Člověk v tísni. 2002, s. 203.

³⁰ KRATOCHVÍL, Z. Interkulturní vzdělávání. Příručka nejen pro středoškolské pedagogy. Praha, Člověk v tísni. 2002, s. 203.

³¹ HOFBAUER, B. Děti, mládež a volný čas. Praha: Portál, 2004, s. 13.

tělovýchovy³² pak vymezuje volný čas jako „...čas, v němž jedinec svobodně na základě svých zájmů, nálad a pocitů, volí svou činnost“. Volný čas dětí a mládeže a jeho naplňování pozitivními činnostmi sehrává důležitou úlohu při utváření osobnosti mladého jedince a při jeho pozitivní socializaci.

Volnočasové aktivity mohou být organizované nebo neorganizované, školní i mimoškolní aj. Od školy, jako od vzdělávací a výchovné instituce se předpokládá vytváření podmínek úspěšného vstupu dětí do profesního, občanského i volnočasového života. V rámci volného času sehrává škola přímou roli prostřednictvím svých zařízení. Mimo zájmových kroužků lze zmínit i různé návštěvy historických památek, kulturních, sportovních aj. akcí, včetně školních slavností, tanečních a plesů, mezitřídní či meziškolní sportovní nebo jiná soutěžní klání, lyžařské výcvikové kurzy, školy v přírodě či různé zahraniční zájezdy zajišťované školou.³³

Mimo školu a v rámci organizovaných aktivit pak lze uvést různá centra volného času, domy dětí a mládeže, sportovní kluby, mládežnické organizace, zájmové kluby při školách atd. Pro taková zařízení je charakteristické naplňování výchovných a vzdělávacích cílů, jistý stupeň institucionalizace a profesionalizace, organizační struktura, prostorová a technická vybavenost. Nejrozšířenějším vnitřně strukturovaným zařízením volného času mládeže (organizovaným a mimoškolním) bývají domy dětí a mládeže, které nabízí dobrovolnou docházku, různé aktivity a široký okruh účastnických skupin aj. Měly by navazovat na působení rodiny, vyučovací i mimovyučovací aktivitu školy a spolupracovat s dalšími sférami volného času mládeže, hlavně s dobrovolnými spolky a institucemi kultury a sportu.³⁴

Problém je, že zájem dětí o členství a činnosti v různých organizacích či klubech u dětí celkem klesá, u romských dětí neexistuje skoro vůbec. Ty se pak věnují spíše neorganizovanému trávení volného času. V tom nachází významné místo především informační technologie, aktivity související s počítačem. Ve volném čase děti značnou dobu věnují sledování televize, neorganizovanému scházení se s přáteli, poslechem hudby či omezeně i čtením. Problémem takového trávení volného času je, že ty volnočasové aktivity, které nejsou strukturované a nejsou pro ně vytvářeny patřičné podmínky, často nenabízejí možnost pozitivní realizace, odpočinku a socializace

³² MŠMT ČR. Volný čas a prevence u dětí a mládeže. Praha: MŠMT, 2002, s. 6.

³³ HOFBAUER, B. Děti, mládež a volný čas. Praha: Portál, 2004, s. 66-78.

³⁴ HOFBAUER, B. Děti, mládež a volný čas. Praha: Portál, 2004, s. 80-85.

mládeže. Mohou pak naopak vést k rozvoji pasivního trávení volného času a často i ke vzniku sociálně patologických jevů.³⁵

Souvislost se vznikem sociálně patologického chování dětí a mládeže má právě potřeba efektivit a kvalitně využívaného volného času. Hlavní problémy a možnými riziky vzniku sociálně patologických jevů v souvislosti s trávením volného času totiž tkví v:³⁶

- rodině, která dostatečně neplní výchovnou funkci, nezvládne nebo neumí nabídnout účinné využití volného času,
- finančních možnostech a sociálním zázemí rodiny,
- nepříznivém působení sociální skupiny, etnika,
- tělesném, mentálním či sociálním znevýhodnění,
- nedostatku volného času, neadekvátních požadavcích rodičů,
- pasivitě, odporu a neschopnosti,
- špatnému výběru aktivit aj.

5.4 Nízkoprahová centra pro romské děti a mládež

Nízkoprahové kluby, odborně nízkoprahová zařízení pro děti a mládež jsou podle zákona č.108/2006 Sb., o sociálních službách³⁷, službou v rámci zařízení sociálních služeb, které se zabývá sociální prevencí. Služby sociální prevence vymezuje § 53 jako *„...napomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob, které jsou tímto ohroženy pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí a ohrožení práv a oprávněných zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby. Cílem služeb sociální prevence je napomáhat osobám k překonání jejich nepříznivé sociální situace a chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů.“*³⁸

³⁵ MŠMT ČR. Volný čas a prevence u dětí a mládeže. Praha: MŠMT, 2002, s. 3-10.

³⁶ ČECH, T. Volný čas a způsob jeho trávení školáky v Brně. Brno: Katedra soc. pedagogiky Pedagogické fakulty MU v Brně, 2002.

³⁷ ČESKO. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, § 62.

³⁸ ČESKO. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, § 53.

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež poskytují ambulantní, eventuálně terénní služby dětem ve věku od 6 do 26 let, které ohrožují společensky nežádoucí jevy. Tato služba by měla zlepšovat kvalitu jejich života předcházením či eliminovat sociální a zdravotní rizika související se způsobem jejich života, pomoci jim lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí a formovat podmínky k řešení jejich nevalné sociální situace. Nízkoprahová zařízení poskytují tyto základní činnosti:³⁹

- *„výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti,*
- *zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,*
- *sociálně terapeutické činnosti,*
- *pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.“*

Aktivity těchto center podléhají vysokým nárokům na kvalitu a následné kontrole. V zařízení jsou zaměstnáni odborní pracovníci, většinou s vysokoškolským vzděláním, kteří děti a mládež motivují prostřednictvím skupinové a individuální práce ke změně či zlepšení jejich postojů k životním problémům. V klubech děti ani mládež musí dodržovat pravidla, např. zákaz užívání alkoholických nápojů, drog, násilí nebo šikany. Nízkoprahová centra může poskytovat sama obec, případně ji poskytují neziskové organizace. Pro obec i organizace, které chtějí poskytovat sociální služby, platí povinnost registrace, která se řídí zákonem č.108/2006 Sb., o sociálních službách.⁴⁰

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež jsou vhodné především tam, kde se vyskytují sociálně vyloučené lokality s bezprizorními dětmi a mládeží, kteří tráví volný čas nepatřičně, nebo se dokonce dopouštějí vandalizmu, drobných krádeží nebo kriminality. Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež může být specializováno na konkrétní věkovou skupinu. Tato zařízení by měla formovat cestu k pozitivnímu ovlivnění života dětí, mládeže a mladých dospělých, kteří stojí na počátku své samostatné životní cesty. Intenzivní spolupráce v tomto případě s romskými dětmi a mládeží by měla pomoci při ovlivňování jejich hodnot a orientace a vést k prevenci sociopatologie. Odborní pracovníci, hosté přednášek a besed by měli sloužit jako

³⁹ ČESKO. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, § 62.

⁴⁰ HRUBEŠ, J. Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež. [online]. 2015. [cit. 23-11-2015]

identifikační vzory, které mohou romské děti následovat a být inspirací pro jejich život. Vhodná náplň aktivit v rámci zařízení je impulsem pro jejich volný čas a orientaci v životě.⁴¹

Pittnerová⁴² uvádí, že uživatelé nízkoprahových center bývají obvykle právě romské děti, které zpravidla vyrůstají v rodinném prostředí, které je možné charakterizovat nepodnětností a nedostačujícím zájmem ze strany rodičů. Výchova v takové rodině bývá volná, většinou bez jakýchkoliv zásahů a bez povinností. V důsledku toho se pak tito lidé hůře identifikují s postoji a požadavky, které na ně klade majoritní společnost. O volnočasové aktivity pro děti a mládež obvykle nebývá ve městech nouze. Ovšem zrovna v případě romských dětí s problémy v rodině je problémem to, když není zastoupen prvek metod sociální práce a sociální pedagogiky. Pak tyto volnočasové aktivity v praxi jen těžko reagují na specifické potřeby romské cílové skupiny.

Aktivity nízkoprahových zařízení pro děti a mládež mají pozitivní přínos pro romské děti a mládež v tom, že se zaslouhují o prevenci kriminality, sociálního selhávání ve společnosti, vedou k naplnění času jinak neorganizované mládeže a dětí, mohou podnítit chuť ke vzdělávání, započít motivační proces a první kroky k zařazení mládeže na trh práce. Pro děti, mládež a jejich rodiče zde bývá také poskytováno poradenství v oblasti práva a sociálních věcí. V rámci volnočasových aktivit jsou pro děti a mládež připravována různá témata jako např. rodinné vztahy, partnerské vztahy, bezpečný sex, vztahy s vrstevníky, nástup na učiliště, střední školu, šikana, příprava na hledání a získání práce, nástup do práce a její udržení, finanční gramotnost, závislosti (alkohol, drogy, gambling), zvyšování právního povědomí, sport, hudební kroužek aj., poskytnutí informací plynoucí z povinnosti poskytovat základní sociální poradenství.⁴³

⁴¹ HRUBEŠ, J. Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež. [online]. 2015. [cit. 23-11-2015]

⁴² PITTNEROVÁ, M. Motivační systém. In Dobrá praxe. České a zahraniční zkušenosti z práce v nízkoprahových terénních a kontaktních. Česká asociace streetwork o.s. (ČAS), 2011, s. 19-21.

⁴³ HRUBEŠ, J. Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež. [online]. 2015. [cit. 23-11-2015]

6 RKC Žížalka Přerov

Romské komunitní centrum Žížalka je sociálně aktivizační službou pro rodiny s dětmi nacházející se v Přerově na ul. Kojetínská 1946. V RKC Žížalka bude proveden výzkum v rámci praktické části této práce, proto je na místě jej zde představit.

6.1 Cíle a poslání RKC Žížalka

Posláním sledovaného Romského komunitního centra Žížalka Oblastní charity Přerov je poskytování pomoci a podpory rodinám s dětmi z regionu města Přerova, které se ocitly v nepříznivé sociální situaci a je žádoucí jim pomoci, podpořit je a motivovat při regeneraci základních funkcí rodiny. Služby se poskytují v centru, ale i v přirozeném sociálním prostředí klientů, přičemž se vždy vychází z individuálních potřeb rodiny. Hlavním cílem centra je „...motivovat a aktivizovat rodiny z města Přerova, které spadají do cílové skupiny RKC Žížalka, k rozvoji jejich schopností a dovedností, které by směřovaly k jejich samostatnosti a k předcházení sociálního vyloučení“.⁴⁴

Při své činnosti vychází centrum z těchto zásad:⁴⁵

- „princip křesťanských hodnot,
- zachování lidské důstojnosti,
- respektování individuality,
- práce s celou rodinou,
- podpora a motivace,
- boj s předsudky ve společnosti,
- flexibilita,
- bezplatnost.“

⁴⁴ RKC ŽÍŽALKA. [online]. 2015. [cit. 23-11-2015]

⁴⁵ RKC ŽÍŽALKA. [online]. 2015. [cit. 23-11-2015]

6.2 Popis zařízení

Toto zařízení je pro děti a jejich rodiče otevřeno od pondělí až do pátku vždy od 8.00 – 16.30 hod. v rámci své terénní formy a od 8.00 – 12.00 hod. v rámci své ambulantní formy. Cílovou skupinou tohoto centra jsou zejména romské rodiny s dětmi ve věku 0 - 15 let, jejichž vývoj je ohrožen kvůli nepříznivé sociální situaci, a žijí v regionu města Přerova – hlavně obyvatelé lokality Kojetínská.⁴⁶

6.3 Volno časové aktivity jako prevence sociálně patologických jevů v centru

Aktivity, které jsou v centru nabízeny pro prevenci sociálně patologických jevů, jsou následující:⁴⁷

V rámci výchovných, vzdělávacích a aktivizačních služeb:

- **pracovně výchovná činnost s dětmi** (např. podpora dětí při nabývání vědomostí a dovedností a to: výtvarnou aktivitou, rozumovou výchovou, rozvojem řeči a komunikací, hudební výchovou, tělesnou výchovou);
- **pracovně výchovná činnost s dospělými** (např. přispění a nácvik rodičovského chování, pomoc s hospodařením a řízením domácnosti, podpora a nácvik sociálních kompetencí při jednání s úřady, školami aj., vzdělávání ve sféře zaměstnanosti – životopis, úřad práce, sociální a zdravotní pojištění, zdravotnická a hygienická osvěta, vzdělání co se týče bytové politiky);
- **nacvičování a upevňování motorických, psychických a sociálních schopností a dovedností dítěte** (např. učení se slušnému chování, hygienickým návykům, školička hrou – kreslení, uvolňovací cviky při psaní, rozvoj jemné motoriky (puzzle, modelování, stavba kostek, stříhání, lepení aj.), rozvoj hrubé motoriky (pohybové hry aj.) nácvik zapojení do společných aktivit, rozvoj týmové práce, podpora komunikace s dalšími dětmi a dospělými);

⁴⁶ RKC ŽÍŽALKA. [online]. 2015. [cit. 23-11-2015]

⁴⁷ RKC ŽÍŽALKA. [online]. 2015. [cit. 23-11-2015]

- **zabezpečení podmínek a poskytnutí podpory pro patřičné vzdělávání dětí** (doučování dítěte ve spolupráci s rodiči);
- **zabezpečení podmínek pro společensky akceptovatelné volnočasové aktivity** (např. zařízení podmínek pro cvičení, tanec a vaření, kulturní akce, výlety, volnočasové rukodělné činnosti).

V rámci zprostředkování kontaktu se společenským prostředím:

- **doprovázení dětí** do školy, k doktorům, na zájmové činnosti a doprovázení zpátky.

V rámci sociálně terapeutické činnosti:

- aktivity, jejichž poskytování pomáhá v rozvoji či zachování osobních a sociálních schopností a dovedností pomáhající při sociálním začleňování jednotlivců (učení se vypisovat formuláře, jak telefonovat, jednat s úřady, jak si hledat zaměstnání, učení se práce na počítači, nebo starost o domácnost).

V rámci pomoci při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při zajišťování osobních záležitostí:

- **pomoc při zařizování obvyklých záležitostí** (např. aktivní naslouchání problému klienta, pomoc při vyřizování reklamace, odvolání, zajištění kontaktu na další specialisty);
- **pomoc při obnovení či upevnění vztahu s rodinou a pomoc a podpora při dalších činnostech podporujících sociální začleňování klientů** (např. poradenství, pomoc při zajišťování dávek, podpora k zapojení rodiny do řešení problému).

7 Výzkum u rodičů navštěvujících RKC Žížalka Přerov

V rámci této kapitoly budou interpretovány poznatky z rozhovorů s rodiči dětí navštěvujících RKC Žížalka v Přerově, doplněné o zúčastněné pozorování a komentář sociální pracovníce pracující v RKC Žížalka.

7.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky

Cílem výzkumu bude identifikovat a interpretovat význam RKC Žížalka pro romské děti a rodiny především z ulice Kojetínská v Přerově z hlediska trávení jejich volného času a následně i na zlepšování jejich sociální situace.

Byly stanoveny tyto výzkumné otázky:

1. Jaké jsou důvody romských rodičů k navštěvování RKC Žížalka?
2. Jaké vidí rodiče přínosy navštěvování RKC Žížalka?
3. Jak se rodiče vyjadřují o trávení volného času jejich dětí mimo RKC Žížalka?
4. Jakým způsobem rodiče ovlivňují trávení volného času svých dětí?
5. Jaké mají rodiče názory na činnost RKC Žížalka v ohledu prevence sociálně patologických jevů?

7.2 Metoda pozorování

Pozorování v rámci výzkumu definuje Reichel⁴⁸ jako „...*technika sběru informací založená na záměrném, systematickém a organizovaném sledování smyslově vnímatelných projevů aktuálního stavu prvků, aspektů, fenoménů atd., které jsou objektem zkoumání*“. Pro tento případ výzkumu pak bylo zvoleno pozorování zúčastněné, kdy výzkumník přímo sleduje danou skupinku respondentů a zaznamenává si vše, co vidí a čeho si všimá. V rámci varianty zúčastněné půjde o případ zjevného, respektive otevřeného pozorování, kdy zkoumané osoby vědí o tom, že budou pozorovány.

⁴⁸ REICHEL, J. Kapitoly metodologie sociálních výzkumů. Praha: Grada Publishing a.s., 2009, s. 94.

Pozorování bude probíhat za souhlasu uděleného sledovanou a zkoumanou osobou, v tomto případě rodičů romských dětí. Pozorování bude probíhat buďto přímo v rodinách, tedy v domácím prostředí, pokud k tomu rodiče svolí nebo v rámci zařízení RKC Žižalka při aktivitách, které budou rodiče s dětmi vykonávat.

7.3 Metoda rozhovoru

Pro naplnění cíle výzkumu byl zvolen kvalitativní výzkumný přístup. Kvalitativní přístup prezentuje několik různých přístupů, které se snaží nalézt pochopení zkoumaného sociálního problému, poskytuje nenumerné řešení a objasnění sociální reality. V rámci kvalitativního výzkumu se nepracuje s měřitelnými charakteristikami, ale záměrem je postihnout jistý fenomén (prvek, aspekt, proces apod.) v jeho autentickém prostředí a nahlédnout na něj v co nejucelenější podobě. Ovšem kvalitativní přístup přináší jisté riziko ovlivnění výzkumu výzkumníkem. Získávání informací je dosti nestandardizované, včetně komplikovanějšího zobecňování získaných výsledků.⁴⁹

V rámci kvalitativní výzkumné strategie byl výzkumnou metodou rozhovor. Rozhovor si lze představit jako slovní dotazování výzkumníkem. V případě tohoto výzkumu se bude jednat o polostandardizovaný rozhovor, který Reichel⁵⁰ definuje jako rozhovor s předem přichystaným počtem otázek, aniž by bylo striktně určeno pořadí jejich kladení. Tento typ je sice časově náročnější, na druhou stranu ovšem lépe postihuje celkové ladění respondenta a je možné jím zjišťovat i některé doplňující informace vyplývající z kladení přichystaných otázek.

Pro respondenty bylo v rozhovoru připraveno celkem 12 otázek, plus před započítáním rozhovoru bylo navíc zaznamenáno pohlaví a věk respondentů, počet dětí a věk jejich dítěte či dětí, které navštěvují RKC Žižalka.

7.3.1 Respondenti rozhovorů

Jak již bylo naznačeno, respondenty rozhovorů byli výhradně rodiče využívající služeb RKC Žižalka, tedy romští rodiče s jedním či více dětmi, kdy alespoň s jedním tímto

⁴⁹ REICHEL, J. Kapitoly metodologie sociálních výzkumů. Praha: Grada Publishing a.s., 2009, s. 40-42.

⁵⁰ REICHEL, J. Kapitoly metodologie sociálních výzkumů. Praha: Grada Publishing a.s., 2009, s. 111.

dítětem navštěvují pravidelně RKC Žížalka. Detailnější popis respondentů je zaznamenán v Tabulce 1 níže.

Tabulka 1 Skladba respondentů výzkumu (vlastní zpracování).

Respondent	Pohlaví	Věk	Počet dětí	Věk dítěte/děti
1	žena	38 let	3	19,13,2
2	žena	27 let	3	7,6,5
3	žena	25 let	2	5, 9 měsíců
4	žena	41 let	5	18,17,13,11,9

Pro doplnění rozhovoru byla požádána jedna ze sociálních pracovník, která pracuje v RKC Žížalka, o komentář k zjišťovaným oblastem v rozhovoru.

7.4 Interpretace a analýza pozorování

Na základě pozorování je možné zmínit, že zázemí sledovaných rodin bylo dosti odlišné. Jedna z respondentek žila v bytě 2+1 s poměrně nadstandartním vybavením, její manžel Rom je z dobře situované rodiny a nikdy nebyl registrován na ÚP. Finančně je na tom rodina tedy dobře, jediným problémem je pouze základní vzdělání respondentky, díky kterému není schopna pomoci mladšímu synovi s učením, proto navštěvuje RKC Žížalka. Její starší dcera však úspěšně ukončila střední školu a dodělává si nyní nástavbu.

Druhá rodina už byla problematická. Se třemi dětmi se celá rodina tísnila v bytě 1+1, kde není možné udržet pořádek, ani jeden z rodičů nepracuje, žijí ze sociálních dávek a mají dluhy. Další rodinu lze označit taktéž za neproblémovou, neboť s partnerem žijí v bytě 3+1, oba rodiče jsou pracující (ve směnném provozu), matka nyní akorát na mateřské dovolené. Poslední rodina je opět problémová, žijí na ubytovně, bez otce, který je ve výkonu trestu, matka na MD, i jedno z dětí již bylo trestáno, 17 letá dcera je těhotná. Žijí ze sociálních dávek.

Všechny sledované matky měly pouze dokončené základní vzdělání a jejich život je typický několika po sobě jdoucími mateřstvími. Dokončené základní vzdělání je problematické z hlediska případné případy jejich dětí. Většina z nich nikdy nebyla

zaměstnána. U matek, které žijí v nevyhovujících podmínkách (byt 1+1 a ubytovna) je vidět rozčarování, únavu a depresi z bytových podmínek, v nichž žijí. Demotivuje je to k nějakému úklidu či péči o domácnost. U matek z lepších podmínek se zase projevují psychické problémy plynoucí z nedobrych výsledků jejich dětí ve škole. Objevují se i stížnosti na vztahy s manželem/druhem. V jednom případě lze u dvouletého syna zaznamenat, že nemluví a nosí stále plínky, což naznačuje problémy s adekvátním vývojem dítěte.

Na druhou stranu ve všech případech bylo možné zaznamenat, že jsou matky i jejich děti slušně a čistě oblečené, umyté. V rodinách často pomáhají babičky, respektive tchyně, které pomáhají jak s péčí o děti, ale třeba i úklidem, či poskytnutím možnosti si v jejich domácnosti vyprat apod. V jednom případě však rodina není s ostatními příbuznými vůbec v kontaktu.

7.5 Interpretace a analýza rozhovorů

Rozhovory probíhaly s respondenty vždy po předchozí domluvě s vybranými rodiči v prostorách RKC Žížalka v období měsíce listopadu 2015. Rodiče byli pozváni do klidné a tiché místnosti, aby je při rozhovoru nic nerušilo a byli požádáni o souhlas se zaznamenáním rozhovoru na diktafon pro následnou lepší interpretaci. Pro krátkém úvodním rozhovoru pro navození přívětivé atmosféry byl započat rozhovoru.

Rozhovor s první a druhou respondentkou proběhl u nich doma, třetí respondentka si vybrala lavičku před domem a čtvrtý rozhovor byl uskutečněn v ubytovně.

Po jejich uskutečnění bylo rodičům vysloveno poděkování. Po uskutečnění rozhovorů byly tyto doslovně přepsány. V rámci analýzy pak byla zvolen analytický postup přístup založený na segmentaci a následném (otevřeném) kódování tedy zestručnění a vytyčení jevů a vzorců, které se v údajích nacházejí. V průběhu otevřeného kódování byly informace rozděleny na samostatné části a detailně prozkoumány, srovnáváním pak byly zjišťovány podobnosti a rozdíly a zjišťovány další důležité údaje.

V dalším textu již následuje interpretace jednotlivých otázek.

1. Jak dlouho navštěvujete RKC Žížalka v Přerově a odkud jste se o něm dozvěděli?

Sledované respondenty uváděly, že jejich děti navštěvují centrum jeden, případně dva roky. Ve dvou případech se o centru dozvěděly od svých sousedek, které měly s centrem vlastní zkušenost. V dalším z případů šlo o doporučení sociální pracovníce na základě špatných výsledků ve škole, v posledním případě dostali rodiče doporučení přímo ze školy, kde opět byly problémy s učením a prospěchem.

Sociální pracovníce doplnila odpovědi o svou zkušenost, kdy podle ní v současné době klienti do RCK Žížalka přicházejí na základě doporučení občanské poradny, která do centra zasílá také samotné rodiče, aby se zde naučili základům finanční gramotnosti nebo si nechali poradit v oblasti dluhů apod.

2. Co bylo důvodem či motivem, že jste začali RKC Žížalka v Přerově navštěvovat?

Jak už bylo naznačeno v předchozí otázce, důvodem často bylo doporučení na základě špatných výsledků ve škole, kdy dětem hrozilo např. i propadnutí. Důvodem také bývá neschopnost rodičů věnovat se dostatečně předškolní přípravě dítěte, ať už ze zdravotních důvodů, počtu dětí nebo nejčastěji nedostatečnému vzdělání rodičů. Důvodem je také zvyknutí si dítěte na kolektiv více dětí.

Respondentka 3: *„Vzhledem k mému současnému stavu jsem se nemohla plnohodnotně starat o syna a tchýně zase nemluví pořádně česky, tak jsem ráda, že se chlapci věnují.“*

Předškolní přípravu komentovala i dotázaná sociální pracovníce. Podle ní školní příprava v centru přináší významné výsledky, což rodiče vidí a vnímají a pokud mají zájem o dobrý prospěch svých dětí, je to pro ně velký podněcující činitel.

3. Kdo u Vás v rodině přišel s tím, že budete docházet do RKC Žížalka v Přerově a proč?

Ve většině případu byla tato záležitost plně v rukou matky, otcové se podle výpovědí o toto příliš nezajímali. Pouze v jednom případě uvedla respondentka, že to bylo společné rozhodnutí a otec se byl dokonce v RKC informovat o možnostech pomoci pro své dítě. Tuto skutečnost potvrzovala i dotázaná sociální pracovníce, která téměř výhradně pracuje s matkami, a to i v případě terénní práce.

4. Co Vám docházení do RKC Žížalka přináší? Mohl/a byste uvést jeho přínosy pro Vás, pro Vaše dítě nebo pro Váš vzájemný vztah? Má to vůbec nějaké přínosy?

Všechny dotázané respondentky bez rozdílu potvrzovaly obrovský přínos na zlepšení prospěchu dětí ve škole, respektive předškolní přípravě dětí. Děti se v RKC Žížalka naučily mnoho nového. Kromě toho tak děti smysluplně tráví volný čas a jsou pod dozorem, což matkám pomáhá a uvědomují si, že venku bez dozoru by to mohlo být problematické.

Respondentka 3: *„Významně mně pomáhá s výchovou syna, připravují na přechod na školní docházku, vyhraje si tam, na ulici bych ho bez dohledu nepouštěla, procházky s babičkou ho nebavily.“*

Díky tomu, že se RKC Žížalka věnuje dětem a jejich výchově a rozvoji si pak matky také pochvalovaly, že mají více času na výchovu svých dalších dětí.

Dotázaná sociální pracovnice potvrzovala přínosy i pro vzájemný vztah rodičů a dětí z pohledu zájmu rodičů o účast na všech aktivitách. Výsledky práce centra na vztazích i samotných dětech a rodičích jsou viditelné.

5. Pomáhá Vám navštěvování RKC Žížalka nějak i s Vaší sociální situací? Jak?

I zde všechny matky odpovídaly kladně, potvrzovala to samozřejmě i dotázaná sociální pracovnice. Centrum jim pomáhá např. v tom, že je doporučí do Občanské poradny, dluhové poradny, případně pomáhá se záležitostmi ohledně péče o dítě a tím, jak si zařídit tyto záležitosti na úřadech apod. V rámci právní poradny, poradily manželovi jedné z respondentek při podpisu nové pracovní smlouvy. Matky rovněž spoléhají, že jim centrum pomůže s následnou volbou povolání pro jejich dítě a tamní odborníci budou lépe schopni zhodnotit možnosti, šance a předpoklady jejich dětí a adekvátně jim poradit v jeho dalším pracovním rozvoji.

6. Co vaše dítě v RKC Žížalka nejraději dělá, co ho baví nebo naopak nebaví?

Zde byly odpovědi odlišné, ale vesměs se respondentky shodovaly, že jde o volnočasové aktivity, tedy sport, tanec, zpět, malování, ale velkým přínosem jsou i výlety, které mnohdy děti do té doby vůbec neznaly. Potvrdila to rovněž dotázaná

sociální pracovnice a vyzdvihovala tzv. Cestu pohádkou říší, která se pro děti koná pravidelně dvakrát do roka v Pavlovicích u Přerova a které se zúčastňují i rodiče.

Nejméně děti baví samozřejmě školní a výukové povinnosti, které si musí v centru plnit. Na druhou stranu však respondentky potvrdily, že si jejich děti brzy zvykly na tyto povinnosti a uznávají, že hry a zábava je za odměnu a nečiní jim to tudíž žádné potíže.

7. Máte přehled o tom, jak Vaše dítě tráví svůj volný čas, když není RKC Žížalka v Přerově?

Matky potvrzovaly, že mají přehled nad tím, jak jejich dítě tráví volný čas, spolupracují obvykle v této oblasti se svými příbuznými, případně se kontaktují s pracovníky RKC Žížalka, kdy dítě odchází apod. Sociální pracovnice pak dodala komentář ohledně tomu, že děti, které navštěvují RKC Žížalka si vytváří vzájemnou vazbu a navštěvují se i mimo RKC Žížalka. Vesměs všechny matky potvrzovaly, že nesouhlasí s tím, když se jejich děti toulají a snaží se to omezovat. Jedna matka se vyjádřila trochu neurčitě:

Respondentka 2: „Ano, mám přehled, kde chodí můj syn, ale nelíbí se mi to, dcery bývají doma, ty se netoulají.“

Z výše uvedeného by se mohlo zdát, že matka nemá nad svým synem autoritu a v podstatě nijak neovlivňuje jeho trávení volného času.

8. Navštěvuje Vaše dítě nějaké kroužky, sportovní oddíly či jiné volnočasové organizované aktivity? Jak často? (pokud ne, proč?)

Ve dvou případech matky uvedly ještě jiné zájmové aktivity mimo RKC Žížalka, ať už doučování nebo fotbal. V dalších dvou případech děti nikam nechodí. Důvodem je buďto názor matky, že mimo RKC Žížalka by už dítě nic víc nezvládalo, nebo bylo také zmíněno, že problémem je finanční situace rodiny, kdy i v případě kroužku zdarma si nemůže rodina dovolit hradit dopravu na takový kroužek. I sociální pracovnice komentovala situaci tak, že další kroužky už většinou děti nezvládají, neboť RKC Žížalka jim trávení volného času zabezpečuje z velké míry.

9. Ovlivňujete Vy jako rodič trávení volného času svého dítěte?

Respondentky uváděly, že v tomto ohledu dělají, co mohou, dohlížejí, aby děti navštěvovaly RKC a plnily své povinnosti. Zmíněna byla i snaha zabránit stýkání se

dítěte se staršími problémovými žáky. Jedna z matek odpověděla záporně, neboť péče o dítě je v jejím případě spíše na babičce, která má zřejmě větší přehled. I sociální pracovnice uvedla, že rodiče jsou většinou rádi, že děti se netoulají a sami dbají na to, aby navštěvovaly pravidelně RKC.

10. Má Vaše dítě nějaké výchovné problémy? Z čeho podle Vás plynou?

Rodiče u této otázky uváděli spíše běžné výchovné problémy, jako neposlušnost či občasnou drzost, která plyne obvykle z nedostatku času rodičů na výchovu, nepřítomnost mužské (někdy i ženské) autority.

Respondentka 4: *„Málo jsem se mu věnovala, neumím mu poradit s učením, nemám potřebnou autoritu ani znalosti, když jsme bydleli v domě hrůzy, neměl nad sebou prakticky žádný dohled“.*

Sociální pracovnice zde doplnila, že rodiče navštěvující RKC Žížalka poměrně dobře spolupracují se školou, se školní psycholožkou, výchovnou poradkyní, s OSPODEM apod., tudíž se jim poměrně včas a zdárně řešit případné výchovné problémy.

11. Myslíte si, že organizované volnočasové aktivity pro děti, jako je např. RKC Žížalka mohou pozitivně ovlivňovat děti v jejich chování a předcházet jejich nežádoucímu chování, sociálně patologickým jevům apod.? Jaký je na to Váš názor?

I u této otázky se respondentky vyjadřovaly kladně a všechny přínos těchto organizovaných aktivit vnímaly. Dobře to vystihuje výpověď jedné z respondentek:

Respondentka 2: *„Určitě, máme pronajatý byt na ulici Husova, což je svým způsobem vyloučená lokalita jako známá ulice Škodova, děti jsou od rána do noci venku, často až do pozdních nočních hodin, jsou hlučné nezvladatelné, jsem ráda, že moje děti netráví čas na dvoře, ale v RKC, kde mají rozhodně lepší příklad.“*

Přínosem pro děti je i to, že se učí v centru plnit si své povinnosti, díky centru si zvykají na nějaký řád a pravidla, což se pozitivně odrazí i doma. Děti jsou více ukázněné a nemají tolik problémů ve škole, zlepšuje se jejich prospěch apod.

12. Je něco, co byste ještě v rámci RKC Žížalka uvítali, co Vám tam chybí?

Dvě respondentky uvedly, že nemají co vytknout a jsou spokojeny. Další pak měly prosbu, že by uvítaly pomoc s výchovou a učením u dětí ve věku nad 15 let, další

pak, že by uvítala, kdyby tam předškolní děti mohly zůstat i v odpoledních hodinách. Matky by tedy kvitovaly rozšíření služeb centra. Sociální pracovnice toto doplnila, když zmínila, že v rámci RKC Žížalka mají rodiče možnost sdělovat své názory prostřednictvím dotazníků a pracovníci centra se pak snaží na tyto připomínky reagovat.

8 Vyhodnocení výzkumných otázek a diskuze výsledků

Na základě uskutečněných a interpretovaných rozhovorů je zde možné vyhodnotit stanovené výzkumné otázky:

1. Jaké jsou důvody romských rodičů k navštěvování RKC Žížalka?

Jednalo se nejčastěji o důvody špatného prospěchu dětí ve škole, respektive nedostatečnou předškolní přípravu dětí. Dětem hrozilo před započatím navštěvování centra i propadnutí, proto rodiče začali navštěvovat centrum. Mimo to byly zmíněny i důvody pomoci s péčí o děti a zajištění jim řádného trávení volného času.

2. Jaké vidí rodiče přínosy navštěvování RKC Žížalka?

Největším přínosem pro rodiče je jednoznačně pozitivní dopad na prospěch a školní výsledky dětí. Pozitivem pro rodiče je i výchovná péče v centru, neboť řádná výchova v rodině s mnoha dětmi je náročnější, a tak jsou matky rády, že v centru se jejich děti učí důležitým znalostem i dovednostem.

3. Jak se rodiče vyjadřují o trávení volného času jejich dětí mimo RKC Žížalka?

Rodiče se domnívají, že mají přehled o trávení volného času, současně kvůli docházení do centra se o trávení volného času příliš ani zajímat nemusí, neboť pobyt v centru jim mnohdy nedovoluje již jiné aktivity mimo centrum. Rodiče se snažili zdůrazňovat, že jim záleží, aby jejich děti v rámci svého volného času nevykonávali nějakou nepříznivou činnost.

4. Jakým způsobem rodiče ovlivňují trávení volného času svých dětí?

Vesměs tím, že dítě posílají do RKC Žížalka, případně tam s ním docházejí. V jiném ohledu se někteří snaží zajišťovat dítěti smysluplnou aktivitu, dohlížet, aby např. docházeli na doučování, ale dost často tráví děti volný čas např. v přítomnosti babiček, sousedek apod.

5. Jaké mají rodiče názory na činnost RKC Žížalka v ohledu prevence sociálně patologických jevů?

Rodiče vyjadřovali spokojenost s činností centra, i ohledně prevence sociálně patologických jevů. Uvědomovali si, že je důležité, že se děti v centru učí povinností, tomu, že až po povinnostech může přijít zábava, získávají zde cenné zkušenosti do života, učí se slušnému chování a poslušnosti. Velký význam má právě to, že svůj volný čas tráví v centru, kde nad nimi mají dohled dospělí odborníci a netráví tak čas venku, kde by byla velká pravděpodobnost různých potulek a setkávání se s dětmi, které se nechovají žádoucím způsobem.

Z hlediska porovnání toho, co bylo řečeno o romských rodinách v teoretické části práce, je možné si povšimnout určitých odlišností s tím, jak odpovídaly matky v rozhovorech. Podle všeho se tyto matky neprojevovaly tak, že by jim nezáleželo na volném čase jejich dětí ani na jejich školním prospěchu. Je možné, že důsledkem je právě práce RKC Žížalka, které v respondentkách podnítilo tento zájem a dokázalo je motivovat k tomu, aby se více věnovaly výchově a vzdělávání svých dětí, a pokud samy nebyly schopny se tomuto věnovat, nechaly si pomoci od odborníků v centru.

Většina z dotázaných matek měla pouze základní vzdělání a nikdy ani nepracovaly. Pokud si hledaly alespoň někdy zaměstnání, jistě mají zkušenost s tím, jak těžké je se základním vzděláním a malými dětmi si najít práci. Obecně se všechny projevovaly tak, že na tom nejsou psychicky úplně nejlépe, a to v důsledku své neutěšené finanční, případně jinak náročné životní situace. Nenechaly se tak strhnout k přesvědčení, že vzdělání jim k ničemu nepomůže a je pro Romy bezcenné a snaží se toto u svých dětí změnit.

Zapřemýšlet lze však ještě na situaci, jestli zde nehraje roli i to, že díky tomu, že děti tráví veškerý volný čas v RKC Žížalka to pro rodiče není usnadněním jejich života, kdy pak veškerou výchovu a rozvoj svých dětí přenesou na někoho jiného. Mohla by to naznačovat i skutečnost, že žádaly rozšíření služeb centra, aby tam děti mohly trávit ještě více času, než doteď. Z pozorování v praxi lze však spíše předpokládat, že matky jsou naplno zaměstnány péčí o své další děti (obvykle dvě), neboť jejich romští partneři či druhové jsou buďto většinu svého času v zaměstnání, případně ve výkonu trestu, nebo se o výchovu dětí nezajímají a nezapojují se do ní. Matky tak představují osobu, která do výchovy dítěte může nejvíce zasáhnout a je dobré, když funguje to, že si matky

předávají své pozitivní zkušenosti z RKC Žižalka a motivují pak další matky, aby své děti do centra přivedly a zvýšily jim tak šance na řádný vývoj a zdárné zapojení do pracovního života. Pozitivní je rovněž to, že jsou do centra matky odesílány z občanské poradny a tato zařízení navzájem spolupracují, stejně jako pak pracovníci RKC Žižalka odesílají rodiče na úřady či do jiných poraden, kde jim mohou pomoci s jejich dalšími problémy. Pokud se tak rodič s dítětem dostane do RKC Žižalka, významně se tak zlepšuje jejich šance na vyřešení jejich sociální situace a na dobré vyhlídky do budoucna.

9 Závěr

Tato práce si vzala za cíl zjistit informace o tom, jak často navštěvují děti RKC Žižalka a zda je navštěvují rádi včetně toho, jestli jejich rodiče, především matky, se rovněž zapojují do aktivit RKC Žižalka a zda jsou dle jejich názoru aktivity RKC Žižalka dětem ku prospěchu. Pro naplnění cíle práce byl text rozdělen na část teoretickou a část praktickou. V části teoretické bylo nejdříve představeno romské etnikum s jeho historií a specifiky. Následovalo vymezení romské rodiny včetně výchovy dětí v romských rodinách a problémy s tím související a značná část textu se věnovala problematice vzdělávání romských dětí. Zmíněna byla rovněž problematika volného času a jeho trávení z pohledu důležitosti pro správný vývoj dítěte. V navazující praktické části pak byly uskutečněny rozhovory s rodiči RKC Žižalka a výsledky interpretovány a diskutovány.

RKC Žižalka provádí v Přerově významnou a důležitou činnost, kdy se snaží o podporu lepšího sociálního zařazení romských dětí do společnosti, předcházení rozvoje sociálně patologických činů u dětí a mnoho dalších aktivit. Výhodou tohoto zařízení je, že se snaží pracovat i s rodiči dětí, což je zde velmi důležité, neboť není běžné, že by se romští rodiče nějak významně podíleli na utváření smysluplných volnočasových aktivit svých dětí. Obvykle se má za to, že je příliš nezajímá a děti tráví svůj volný čas neorganizovaně a bez jakéhokoliv dohledu, což negativně ovlivňuje jejich vývoj, společenské kompetence a i mnoho dalších aspektů řádného a žádoucího vývoje. U rodičů, s nimiž byly realizovány rozhovory se ale toto nepotvrdilo, za což lze zřejmě připisovat zásluhy právě tomuto centru.

Výchova romských dětí je poněkud problematická a vzhledem k přetrvávající averzi a předsudkům vůči školskému systému ze strany romských rodičů, tak mají jak pedagogové ve školách, tak i zaměstnanci takových zařízení, jako je RKC Žižalka v Přerově, před sebou hodně práce. Vzhledem k tomu, že však hlavní úlohu ve výchově dětí hrají rodiče, které jsou pro (romské) děti největší autoritou, nelze předpokládat výrazné zlepšení této situace, spíše se je možné alespoň pokusit změnit stávající přesvědčení Romů o nedůležitosti výchovy a vzdělávání a doufat tak, že děti, které se takto dostávají do zařízení jako RKC Žižalka už pak své děti budou vychovávat za jiných podmínek.

Seznam zdrojů:

ČECH, T. Volný čas a způsob jeho trávení školáky v Brně. Brno: Katedra soc. pedagogiky Pedagogické fakulty MU v Brně, 2002, 6 s.

ČESKO. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

DAVIDOVÁ, E. Romano drom. Cesty Romů. 1945-1990. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci, 1995.

HOFBAUER, B. Děti, mládež a volný čas. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.

HRUBEŠ, J. Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež. [online]. 2015. [cit. 23-11-2015] Dostupný z <http://www.socialni-zaclenovani.cz/nizkoprahova-zarizeni-pro-deti-a-mladez>.

IVANOVÁ, K.; ŠPIRUDOVÁ, L.; KUTNOHORSKÁ, J. Multikulturní ošetrovatelství I. Praha: Grada Publishing a.s., 2005. 248 s. ISBN 9788024712123.

KALOVÁ, J., ZÁVODSKÁ, M. a kol. Druhá směna Jak využívat dějiny Romů ve výuce na 2. stupni ZŠ. Praha: ROMEA, o. s., 2012, ISBN 978-80-904106-1-9.

KELNAROVÁ, J.; MATÉJKOVÁ, E. Psychologie a komunikace pro zdravotnické asistenty. Praha: Grada Publishing, a.s., 2014. 148 s. ISBN 9788024752037.

KNOTOVÁ, D. a kol. Školní poradenství. Praha: Grada Publishing, a.s., 2014. 264 s. ISBN 9788024745022.

KRATOCHVÍL, Z. Interkulturní vzdělávání. Příručka nejen pro středoškolské pedagogy. Praha, Člověk v tísni. 2002. 169 s.

LIGA LIDSKÝCH PRÁV. Základní vzdělávání romských dětí Systémové doporučení Ligy lidských práv č. 2. Praha: Liga Lidských práv. 2007, 14 s.

MPSV. Národní zpráva o rodině. Praha: MPSV, 2004, 225 s.

MŠMT ČR. Volný čas a prevence u dětí a mládeže. Praha: MŠMT, 2002, 48 s.

PAPE, I. Jak pracovat s romskými žáky. Příručka pro učitele a asistenty pedagogů. Slovo 21, 2007.

REICHEL, J. Kapitoly metodologie sociálních výzkumů. Praha: Grada Publishing a.s., 2009. 184 s. ISBN 978-80-247-3006-6.

PITTNEROVÁ, M. Motivační systém. In Dobrá praxe. České a zahraniční zkušenosti z práce v nízkoprahových terénních a kontaktních. Česká asociace streetwork o.s. (ČAS), 2011, s. 19-21. ISBN 978-80-905069-0-9.

RKC ŽÍŽALKA. [online]. 2015. [cit. 23-11-2015] Dostupný z <http://www.prerov.charita.cz/nase-sluzby/romske-komunitni-centrum-zizalka/>.

ROMA EDUCATION FUND. Rozvoj vzdělávání Romů v České republice Hodnocení situace v České republice a strategické směrnice Romského vzdělávacího fondu. Hungary: Roma Education Fund. 2007. ISBN 978-963-9832-00-8.

VALIŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H. a kol. Pedagogika pro učitele. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1734-0.

VODÁKOVÁ, J. Volný čas dětí? Buď příliš kroužků, nebo pasivita. [online]. 2011. [cit. 23-11-2015] Dostupný z <http://www.rodina.cz/clanek8606.htm>.

URBAN, D.; KAJANOVÁ, A. Vzdělání jako klíčová oblast integrace Romů v České republice. In Antropowebzin, 2009, č. 1, s. 41-46.

ZORMANOVÁ, L. Romské děti ze sociálně vyloučených lokalit předškolního věku a jejich příprava na školu. [online]. 2015. [cit. 23-11-2015] Dostupný z <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/p/20139/ROMSKE-DETI-ZE-SOCIALNE-VYLOUCENYCH-LOKALIT-PREDSKOLNIHO-VEKU--A-JEJICH-PRIPRAVA-NA-SKOLU.html/>.

Příloha 1: Otázky rozhovoru pro romské rodiče.

Pohlaví:

Věk rodiče:

Věk dítěte/dětí:

1. Jak dlouho navštěvujete RKC Žížalka v Přerově a odkud jste se o něm dozvěděli?
2. Co bylo důvodem či motivem, že jste začali RKC Žížalka v Přerově navštěvovat?
3. Kdo u Vás v rodině přišel s tím, že budete docházet do RKC Žížalka v Přerově a proč?
4. Co Vám docházení do RKC Žížalka přináší? Mohl/a byste uvést jeho přínosy pro Vás, pro Vaše dítě nebo pro Váš vzájemný vztah? Má to vůbec nějaké přínosy?
5. Pomáhá Vám navštěvování RKC Žížalka nějak i s Vaší sociální situací? Jak?
6. Co vaše dítě v RKC Žížalka nejraději dělá, co ho baví nebo naopak nebaví?
7. Máte přehled o tom, jak Vaše dítě tráví svůj volný čas, když není RKC Žížalka v Přerově?
8. Navštěvuje Vaše dítě nějaké kroužky, sportovní oddíly či jiné volnočasové organizované aktivity? Jak často? (pokud ne, proč?)
9. Ovlivňujete Vy jako rodič trávení volného času svého dítěte?
10. Má Vaše dítě nějaké výchovné problémy? Z čeho podle Vás plynou?
11. Myslíte si, že organizované volnočasové aktivity pro děti, jako je např. RKC Žížalka mohou pozitivně ovlivňovat děti v jejich chování a předcházet jejich nežádoucímu chování, sociálně patologickým jevům apod.? Jaký je na to Váš názor?
12. Je něco, co byste ještě v rámci RKC Žížalka uvítali, co Vám tam chybí?

ANOTACE

Jméno a příjmení autora: Dana Andělová

Název katedry a fakulty: Filozofická fakulta Olomouc, obor sociální práce

Název bakalářské práce: **Romské děti a jejich rodiče v pohledu
volnočasových aktivit RKC Žížalka Přerov**

Roma children and their parents in terms of leisure activities of the Roma
community center Žížalka Přerov

Vedoucí práce: PhDr. Daniel Topinka, Ph.D. - KSA

Počet znaků:

Počet příloh: 1

Počet použitých zdrojů: 23

Klíčová slova:

Romové, romská rodina, romská komunita, romská výchova dítěte, romské
děti, romští rodiče, organizace, volný čas, volno časové
aktivity, společenství Romů, hodnoty, problémy Romů

Anotace:

Předkládaná práce se zaměří na centrum RKC Žížalka, které svou činnost
zaměřuje výhradně na romské děti, ale i na jejich rodiče. Cílem práce je
zjistit informace o tom, jak často navštěvují děti RKC Žížalka a zda je

navštěvují rádi, dále získat informace, zda jejich rodiče, především matky, se rovněž zapojují do aktivit RKC Žížalka a zda jsou dle jejich názoru aktivity RKC Žížalka dětem ku prospěchu.

Pro naplnění cíle práce bude text rozdělen na část teoretickou a část praktickou. V části teoretické bude nejprve představeno romské etnikum s jeho historií a specifiky. Následovat bude vymezení romské rodiny včetně výchovy dětí v romských rodinách a problémy s tím související a značná část textu se bude věnovat problematice vzdělávání romských dětí. Zmíněna bude rovněž problematika volného času a jeho trávení z pohledu důležitosti pro správný vývoj dítěte. V navazující praktické části pak bude proveden rozhovor s rodiči RKC Žížalka a výsledky interpretovány a diskutovány.

Annotation and Key Words

Key Words:

The Romany, Romany family, Romany community, Romany child upbringing, Romany children, Romany parents, organisation, free time, free time activities, Romany society, values, Romany's problems

Annotation:

The proposed thesis will focus on the RKC Žižalka centre, whose activity is directed solely at Romany children and their parents. The purpose of the thesis is to gather information on how often the children visit RKC Žižalka and whether they like visiting it, and further to gather information whether their parents, especially the mothers, are involved in the RKC Žižalka activities and whether they find the RKC Žižalka activities beneficial for their children.

In order to fulfil the purpose of the thesis, it will be divided into a theoretical part and a practical part. In the theoretical part, the Romany ethnic group with its history and specifics will be introduced. Then, the definition of a Romany family will be provided, including the upbringing of children in Romany families and the problems connected with it, and a

substantial part of the text will focus on the issues of Romany children education. I will also mention the issue of free time and the way it is spend with respect to its importance of the normal development of a child. In the following practical part, an interview with the parents will be conducted and I will interpret and discuss the results.